

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

לברכה והצלחה מרת דבורה חיה בת מרים פערל שתחי'

הל' תלמוד תורה סי' רמו סעי' י

מה יעשה הרב כאשר התלמיד לא הבין

שו"ע – הרב שלימד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם, אלא שונה וחוזר הדבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה, ולא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין, אלא שואל וחוזר ושואל כמה פעמים, ואם יכעוס עליו רבו יאמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה.

וכן מספרת הגמ' עירובין נד: רבי פרידא הוי ליה ההוא תלמידא דהוי תני ליה ארבע מאה זימני וגמר, יומא חד בעיוה למילתיה דמצוה, תנא ליה ולא גמר, א"ל האידנא מאי שנא, א"ל מדההיא שעתא דאמר ליה למר איכא מצוה אסחי לדעתיה... הדר תני ד' מאה זימני.

נפקא בת קלא וא"ל ניחא ליה דליספו לך ד' מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי? א"ל דניזכו לעלמא דאתי, אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו.

לא הקפדן מלמד

מבואר מהגמ' הנ"ל שהרב צריך להיות סבלן עד מאד, כדי שיבינו תלמידיו את הענין על בוריו. אבל פשוט דכל זה רק אם התלמיד מנסה ללמוד ולהבין, שהרי מעשים שבכל יום שהרב שואל האם הבנת? והתלמיד עונה הן! ואז אומר לו הרב תחזור על הסוגיא, והוא מגמגם.. וזה לא חינוך! כי צריך ללמד את התלמידים לדעת לומר את האמת, ואפילו אם זה כרוך בבושה, שהרי כך לא יצא ממנו כלום שכן אמרו חז"ל 'ולא הביישן למד'.

וצריך לחנך שהדבר החשוב ביותר בעולם הזה הוא לא מה שהזולת חושב עליו, אלא מה הריבונו של עולם חושב! ולא הכבוד העיקר אלא מה ה' שואל מעמך, זה העיקר.

עליונים למטה ותחתונים למעלה

הגמ' מספרת על בנו של רבי יהודה בן לוי שחזר לחיים (לאחר מות קליני) ושאלו אותו מה ראית? ואמר עליונים למטה ותחתונים למעלה, מי שהיה חשוב כאן, שם הוא בזוי, וכן מי שהיה בזוי כאן שם הוא חשוב. רח"ל!

וספרו למרן הגרא"ל שטיינמן על עשיר פלוני שהפסיד כמה עשרות מליונים ביום אחד, תמה הגרא"ל ואמר הלא כאשר הוא תורם חמישים אלף דולר למוסד הוא דורש שלט פרסום ודינר ענק וכבוד עד אין סוף, והנה זהו מעט שבמעט מהכנסותיו, וכי מגיע לו כבוד על כך? הרי אפילו מעשר כספים הוא לא נתן! וכי בעולם הבא הוא יקבל על זה כבוד?

והרב שך בילדותו היה לו זוג מכנסיים אחד וכשהם נקרעו הוא התבייש ללכת, ולכן היה מגיע כל בוקר לבית המדרש ראשון והיה נשען על הקיר וכן היה עוזב אחרון.. וכשנסע לסלוצק הדבר ראשון שעשה הגרא"ל מלצר זה להזמין לו מכנסיים! כמה בזיונות.. אבל בעולם האמת זה הפוך לגמרי..

צריך להסביר פנים לתלמידים

ובגמ' תענית ח. אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל, בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנא' "והוא לא פנים קלקל" מאי תקנתיה? ירבה לו רעים לפייס הימנו שיסבור לו פנים.

והובא לעיל הפסיקתא דר' כהנא שכתב איך צריך להיות הסבר פנים של המלמד בעת לימודו.

ובגמ' שבת לא: רבא פתח ליה במילתא דבדיחותא כדי לפתוח את לב התלמידים.

והמלמד צריך להראות לתלמידים שאיכפת לו מהם. המשגיח הגר"מ חדש היה כל כך איכפת לו מהתלמידים, שהוא היה התחנן אליהם בדמעות שליש שילמדו וידעו את כל הש"ס, ולא ילמדו בעיון איטי! וכאשר התלמידים רואים וחשים שהרב או המלמד רוצים בהצלחתם, זה עוזר מאד לתלמיד לעלות מעלה מעלה.

אבל מה יעשה אם התלמיד משחק איתו משחקים, ולא מעניין אותו באמת מה לומדים! ושולח פתקים לחברים באמצע הלימודים וכדו'! ע"ז כתב השו"ע אם נתרשל ומתרפה בלימודו חייב לכעוס עליהם ואפילו להכלימם בדברים כדי לחדדן. וכתב החוות יאיר שמדויק מכאן שמותר להכלימם וכדו' אבל אך ורק בכדי לחדדן, אבל אם מכלימו בגלל מידותיו הרעות של המלמד, וזה לא יעזור לעלייתו של התלמיד ורק יפגע בו זה ודאי אסור.

סעיף יא

היאך מותר להכלים את התלמידים

שו"ע – ולא יהא התלמיד בוש מחבירו שלמד בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אפילו אחר כמה פעמים, שאם נתבייש מדבר זה נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא לא למד כלום, ועל כן אמרו לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד, בד"א שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו או מפני דעתן שהיא קצרה.

שו"ע – אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו, חייב לכעוס עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדן, ועל זה אמרו זרוק מרה בתלמידים.

מבואר שהרב מותר לו לבייש את תלמידיו שלא מנסים ולא משתדלים ללמוד ולדעת, ובה המצב הוא מחוייב לדאוג ולחנך אותם שהם ילמדו, ויעשה מה שצריך בכדי לחדדן, וע"ז אמרו זרוק מרה בתלמידים, אבל הוא צריך וחייב לאהוב אותם ולכבד אותם, ובאבות דר' נתן סוף פרק כו כתוב שלא יתגאה על התלמידים, וצריך להחניף להם.

סיפר מרן הגרי"ג אדלשטיין ששאל את מרן ר' חיים קנייבסקי איך יתכן שבניהם של ת"ח גדולים ירדו מהדרך הישר, והוא הראה לו את האבות דר' נתן שצריך לשבחם ולהחניף להם.. ולא תמיד היה להם את הזמן לזה..

וכן פסק הכסף קדשים חו"מ ריש סימן יז דאיגרת שלומים שהוא מצד התעוררות האהבה שיהיו דבריו נשמעים, ולעורר המידות הטובות, וכן לתלמיד נכון להחניף והיינו כדי שיהיו דבריו נשמעים על דרך תיקון ומצינו לחזו"ל בסגנון של קירוב דעת עם הבריות להוסיף קצת שבחים עכ"ל.

וזהו דרך התורה, והרב צריך להיות דוגמא של מידות טובות, ויאהב אותם ויחניף להם כמבואר שרבינו הקדוש בהוריות יא: בעי מיניה רבי מרב חייא שהוא שאל את תלמידו שאלות כדי לתת לו הרגשה טובה!

שו"ע – לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים, ולא ישחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמם כדי שתהא אימתו מוטלת עליהם וילמדו ממנו מהרה.

יש כאלו רבנים ומדריכים המתעסקים עם נוער נושר או בחורים חלשים, ומשחקים ומשתוללים איתם, והכל כדי לתפוס איתם קשר ולחזקם ולהראות להם שהם כמוהם ולפעמים גם בלבוש והתנהגות וכדו'.

אבל למעשה כתוב בשו"ע לא לנהוג קלות ראש, שהרי צריך להיות מכובד, ואם אין כבוד לרב הם לא יקבלו ממנו, ולכאוי הסיבה שיש היום כ"כ הרבה יורדים מהדרך הישר כי אין הערכה לתורה. ולכן צריך גם אהבה בין הרב לתלמיד וגם הערכה בין התלמיד לרב, ופעם היתה הערכה עצומה ללומדי תורה, וכאשר יש הערכה לגדולי תורה הילדים והתלמידים רוצים להיות לומדי תורה.

ולכן התמדה וישרות ונעימות ובן אדם לחבירו זה גורם להערכה ואז ירצו הבנים והתלמידים ללכת בעקבותיו.

וזה היה דרכו של הסבא מסלבדקא שהרים את קרן התורה לאחר השואה, שהסבא היה מכבד ומרומם את קרנם בדרך גדלות האדם והחזיק ימין מקרבת, אבל אם הוא ראה שלא מנסים מספיק היה נותן להם בראש! והוא כל כך רצה בטובת התלמידים עד כדי שהיו פעמים שהוא סיכן את חייו לטובתם, לכן כשהוא היה יורד לחייהם הם ידעו שזה רק לחדדן, ולכן הם קיבלו את התוכחה.

וכן בפסיקתא רבתי דרב כהנא פ"ב אות ה צריך אדם לחלוק כבוד לתלמידיו כמותו. והן הן הדברים.